

SPOLEČNOST RANÉHO NOVOVĚKU

Zopakuj si ze 6. ročníku:

Na která období se dělí dějiny? Co je považováno za počátek a konec těchto období?

Cíle tématu:

Popsat, jak se v době novověku změnila řemeslná výroba.

Vysvětlit, co je to manufaktura.

Popsat, ke kterým významným změnám došlo v zemědělství.

Vysvětlit, jak se rozšiřoval obchod a peněžnictví v raném novověku.

Vysvětlit, co jsou to stavy a jaký je rozdíl mezi stavovskou a absolutistickou monarchií.

RANÝ NOVOVĚK

Významným mezníkem v dějinách evropské civilizace je přelom 15. a 16. století, kdy **dochází ke změnám ve způsobu hospodaření**, mění se **uspořádání společnosti**, projevují se **důsledky zámořských objevů**, po vynálezu knihtisku se **rozvíjí vzdělanost**, nastupuje **renesance a humanismus** a objevuje se **náboženská reformace**.

Tyto změny probíhaly v různých částech Evropy v různé době a různě rychle. Nastalo období nazývané **NOVOVĚK**. Ten se nejprve projevil v západní Evropě, poté ve střední a nejpozději ve východní Evropě. Do konce 7. ročníku se seznámíte pouze s dějinami části tohoto období – raným novověkem do konce třicetileté války (1648).

MANUFAKTURY

Nově se začaly objevovat manufaktury (z lat. *manu facere* = *pracovat rukama*) – dílny, kde byla **výroba rozdělena na jednotlivé kroky** a **každý dělník vykonával jen jeden úkon**, který dokonale ovládal. Proces výroby byl rozdělen na jednotlivé kroky, takže bylo **možné zaměstnat větší počet dělníků**. Tím se lišila manufakturní výroba od dřívější řemeslné práce, kde jeden řemeslník vyráběl celý výrobek. To, že byla výroba soustředěna na jedno místo, vedlo **k ušetření nákladů za dopravu** surovin i hotových výrobků, k lepší kontrole výroby a také k **zrychlení a zlevnění řemeslné práce**. V manufakturách většinou pracovali osobně svobodní lidé a za svou práci dostávali mzdu.

MANUFATURA. Ilustrace zobrazuje manufakturu ze 17. století na výrobu hracích karet.

ZEMĚDĚLSTVÍ

K významným změnám docházelo také v **zemědělství**. Středověký trojpolní systém byl nahrazen **střídavým hospodářstvím**. Část půdy se nenechávala ležet ladem, ale pěstovaly se na ní **pícniny** (např. **jetel** – používal se jako krmení pro dobytek), které nejsou tak náročné na živiny. Zdokonalila se **konstrukce pluhu**, srp byl nahrazen **kosou**. Začaly se pěstovat nové plodiny jako **brambory a kukuřice**.

RŮST POČTU OBYVATEL

S rozvojem zemědělství souvisel také **růst počtu obyvatel**. Stále více lidí se usazovalo ve městech, kde pracovali v dílnách, manufakturách či v obchodě. V důsledku objevných plaveb **rostly přístavy a přístavní města se stávala střediskem obchodu**, odkud se výrobky ze zámorí dopravovaly do dalších zemí.

ROZVOJ PENĚŽNICTVÍ

Docházelo rovněž k **rozšiřování použití peněz i na venkově**. Vrchnost požadovala vyplácení dávek v penězích. Poddaní, aby peníze získali, prodávali své přebytky na trzích. Větší používání peněz souvisí i s rozvojem obchodu. A protože se rozšířilo používání peněz, **přibývalo bank** (půjčovaly peníze obchodníkům) a **burz** (místo jednání a uzavírání obchodů).

STAVY

V období novověku také dosahuje svého vrcholu **stavovská společnost**, která začala vznikat již v pozdním středověku. Jako stavové se označuje **skupina lidí, kteří se podílejí na vládě spolu s panovníkem**. **Stavy byly většinou tři – ŠLECHTA, MĚSTA a DUCHOVENSTVO**. Jejich zástupci se scházeli na shromážděních (zemských sněmech), kde jednali o některých záležitostech s panovníkem. Například mu povolovali zvyšování daní, vybírání mimořádných daní (např. na válečné tažení). V případě, že vymřela panující dynastie, rozhodovaly stavy o volbě nového panovníka. Vznikly tak **STAVOVSKÉ MONARCHIE** (=království), kde měli stavové a zemské sněmy podíl na vládě (např. v českých zemích a Polsku). Naopak jiné státy byly **ABSOLUTISTICKÉ MONARCHIE**, kde měl panovník neomezenou moc (např. Francie a Španělsko).

REFORMACE

Zopakuj si:

Co to byly odpustky?

Co kritizoval Jan Hus na katolické církvi?

Cíle tématu:

Uvést, co kritizoval Martin Luther na katolické církvi.

Vysvětlit, proč došlo k náboženským válkám v německých zemích a jak skončily

Vysvětlit, co byla Bartolomějská noc a proč k ní došlo.

Popsat, jak došlo ke vzniku anglikánské církve za Jindřicha VIII.

Charakterizovat období vlády Alžběty I.

Popsat, jak bojovala katolická církev proti reformaci.

Ani na počátku novověku se lidé nepřestávali zabírat záležitostmi víry a církve. V 16. století to byly myšlenky na reformu („změnu“) církve. **Bohatství církve a církevních hodnostářů se neustále zvětšovalo.** Často žili přepychovým životem, hřešili proti Desateru přikázání, podpláceli a kupovali si církevní úřady. Tohle všechno se stalo terčem kritiky a vedlo to v některých evropských zemích ke snaze **církve NAPRAVIT, neboli REFORMOVAT.** Myšlenky, se kterými vystoupil Jan Hus, našly své pokračovatele o sto let později. **Hnutí, které se snaží o nápravu církve, se označuje jako REFORMACE.**

Německo a MARTIN LUTHER

Nejvýrazněji vystoupil s kritikou církve **německý mnich Martin Luther.** V roce 1517 sepsal 95 článků, v nichž **kritizoval katolickou církev,** způsob jejího života a prodávání odpustků. Jeho myšlenky se brzy začaly šířit po celé Svaté říši římské. Nakonec byl **vyloučen z církve,** protože veřejně spálil listinu, ve které ho papež označoval za kacíře.

Luthерово učení

Luther tvrdil, že skutečná víra v boha nespočívá v chození na bohoslužby, ke zpovědi, či v placení desátek. **Víra by dle něj měla vycházet ze srdce každého člověka.** Kázal v mateřském jazyce. Oporu ve svém učení měl u německých knížat, kterým vyhovoval požadavek, aby se církev vzdala svého bohatství a neměla zároveň právo bouřit se proti vrchnosti.

Martin Luther

Lutheráni a katolíci

Mezi stoupenci nového učení, kteří se označovali jako lutheráni, a katolíky propukly v německých zemích náboženské války. Teprve v roce 1555 bylo lutheránství zrovnoprávněno s katolickým náboženstvím.

PROTESTANTI, EVANGELÍCI

Příslušníci reformované církve se také někdy označují jako protestanti (podle toho, že protestovali proti vyloučení Luthera z církve) nebo evangelíci (podle toho, že základní je pro ně učení evangelia).

JAN KALVÍN

Dalším významným reformátorem byl **JAN KALVÍN ze Švýcarska**, zakladatel **kalvinismu**. Byl radikálnější než Luther. Prohlašoval, že úkolem člověka je **práce** bez zahálení a zábavy, a **boj** proti hříchu a lenosti. Na rozdíl od Luthera schvaloval vzpouru poddaných proti vrchnosti, pokud se neřídila křesťanskými zásadami. **Kalvinismus se šířil ve Švýcarsku, v Nizozemí a ve Francii, kde se kalvinisté nazývali HUGENOTI („igenoti“).**

FRANCIE

(**VIDEO: Bartolomějská noc (23. srpna 1572)** <https://www.televizeznam.cz/video/slavedny/bartolomejska-noc-23-srpen-1572-152707>)

Ve Francii vládli **králové z katolického rodu Valois** („valoa“), ale přibýval zde počet stoupenců kalvinismu. **Náboženské spory mezi katolíky a hugenoty i zde přerostly v náboženské války**, v nichž šlo i o politickou moc.

Situaci měla v roce 1572 uklidnit **svatba** královny sestry, katolické **princezny Markéty s vůdcem hugenotů Jindřichem Navarrským**. Po svatbě následovaly velkolepé oslavy, během nichž společně slavili katolíci i hugenoti. O několik dní později však propuklo v noci z **23. na 24. srpna** krveprolití, které vstoupilo do dějin jako **bartolomějská noc**. Během této noci v Paříži **povraždili katolíci několik tisíc hugenotů**. Jindřich Navarrský bartolomějskou noc přežil, po vymření rodu Valois přestoupil ke katolictví a nastoupil na trůn jako **JINDŘICH IV.** Ve Francii se tak ujala vlády **dynastie BOURBONŮ**. Zavedl rovnoprávnost mezi katolíky a hugenoty, jeho nástupci to ale zrušili a Francie se stala katolickou zemí.

ZAJÍMAVOST: Bartolomějská noc získala svůj název dle svátku sv. Bartoloměje (24.srpna). Odhaduje se, že během masakru přišlo o život na 3000 hugenotů a v celé Francii to bylo celkem asi 10 000 obětí.

ANGLIE

Jindřich VIII. Tudor

V Anglii vládla **dynastie TUDOROVŮ**. Král **Jindřich VIII.** měl za manželku Kateřinu Aragonskou, když bylo jasné, že mu není schopna dát mužského potomka, rozhodl se s ní rozvést. Pro to, aby se mohl rozvést, potřeboval souhlas papeže. Ten mu ho odmítl dát a Jindřich se přesto rozvedl a anglický parlament vydal zákon, díky kterému se **anglický panovník stal hlavou církve v Anglii**. V roce **1534 tak vznikla nová ANGLIKÁNSKÁ CÍRKEV**. Jindřich VIII. začal pronásledovat katolíky, rušil kláštery a zabavoval majetek katolické církve. Jindřich VIII. byl celkem šestkrát ženatý.

Marie Katolická

Po krátké vládě Jindřichova syna se stala panovnicí Jindřichova dcera z prvního manželství Marie, která vstoupila do dějin s přízviskem **Katolická** nebo také **krvává**. Byla vychovávána katolicky a po svém nástupu začala pronásledovat stoupence anglikánské církve.

Alžběta I.

(**VIDEO: Alžbětinská Anglie** - <https://www.televizeznam.cz/video/byl-jednou-jeden/alzbetinska-anglie-64011891>)

Alžběta I. byla anglikánského vyznání, a tak pronásledování nekatolíků za její vlády ustalo. Alžběta **vládla téměř 50 let a toto období je v Anglii označováno jako**

Alžběta I. Nikdy se neprovdala a byla označována jako „panenská královna“.

ALŽBĚTINSKÁ DOBA. Rozvíjelo se **hospodářství**, vznikaly **manufaktury**, Anglie se zapojila do **zámořského obchodu**. Rozvíjela se **renesanční kultura**, mezi nejvýznamnější postavy této doby patří básník a dramatik **William Shakespeare**.

V této době vznikly **nejstarší anglické osady v Severní Americe** a byla založena **Východoindická společnost**, která měla na starost obchod s Indií. Zpočátku udržovala Alžběta dobré politické vztahy s katolickými zeměmi v Evropě, ale později začala podporovat hugenoty ve Francii a zejména Nizozemce v boji proti Španělsku. Tajně také **podporovala námořní lupiče – korzáry**, kteří přepadávali španělské obchodní lodě vracející se z kolonií s nákladem zlata a stříbra. **Anglie se za vlády královny Alžběty I. stala námořní velmocí**. Po smrti bezdětné Alžběty se ujal vlády její příbuzný, skotský král Jakub I. a s ním nová **dynastie Stuartovců**.

William Shakespeare - Rodák se Stratfordu nad Avonou je považován za největšího dramatika světové literatury. Jsou mu připisovány více než tři desítky her, a to jak komedie, tak i tragédie (např. Romeo a Julie).

FRANCIS DRAKE byl korzár (pirát), kterému se v letech 1577-1580 podařilo obeplout svět. (Byla to teprve druhá výprava po Magalhaesově, která to dokázala.) Zároveň získal obrovskou kořist přepadáváním španělských lodí a měst. Za své zásluhy byl královnou Alžbětou I. po svém návratu povýšen do rytířského stavu. Stalo se tak na palubě lodi Zlatá laň, jejíž replika dodnes kotví v Londýně.

KATOLICKÁ REFORMA (PROTIREFORMACE)

Katolická církev se s šířením protestanství nechtěla smířit, **uznala některé své nedostatky a snažila se je odstranit**. Zároveň se snažila znovu obnovit katolickou víru tam, kde byli v převaze protestanti. Významnou úlohu hrál v těchto snahách nově založený **ŘÁD JEZUITŮ**. Ti se věnovali učitelské činnosti a také šíření katolické víry. O to se snažili jak mezi protestanty, tak například i mezi domorodci v koloniích.

SLOVNÍČEK

evangelíci = příslušníci evangelické církve, která vznikla reformací

hugenoti = francouzští kalvinisté

korzár = pirát

protestanti = příslušníci reformované církve

ZNAK JEZUITŮ se skládá z písmen IHS (= zkratka pro Ježíšovo jméno), kříže vyrůstajícího z písmene H, tří hřebů z Kristova kříže a paprskovitě svatozáře. S tímto znakem se můžete setkat na téměř všech jezuitských stavbách.